

Hovedinstruks for Riksantikvaren

Hovedinstruksen er fastsatt av Klima- og miljødepartementet i medhold av § 3 i Reglement for økonomistyring i staten og trer i kraft 1. januar 2024.

Tom Rådahl
departementsråd

1 Innledning

Hovedinstruksen er fastsatt av Klima- og miljødepartementet ved departementsråd og er gjeldende for Riksantikvaren fra 1. januar 2024. Instruksen definerer rammebetingelsene og forutsetningene for økonomi- og virksomhetsstyringen.

Dette dokumentet erstatter tidligere instruks på området (Hovedinstruks for Riksantikvaren), datert 1. januar 2023.

Hovedinstruksen er skrevet for å oppfylle kravene i økonomiregelverket om departementets overordnede ansvar i forhold til underliggende virksomheter, og angir krav til virksomheten ut over gjeldende økonomiregelverk for staten, samt gjeldende rundskriv.

Hovedinstruksen publiseres på departementets nettsider og sendes Riksrevisjonen.

2 Departementets myndighet og ansvar

Klima- og miljødepartementet har det overordnede administrative og budsjettmessige ansvaret for etatsstyringen av Riksantikvaren, herunder faglig instruksjonsmyndighet overfor direktoratet. Klima- og miljødepartementet fastsetter overordnede mål og krav til Riksantikvaren innenfor rammene Stortinget fastsetter gjennom lov- og budsjettvedtak.

Departementet har ansvar for å følge opp at Riksantikvaren innretter sin virksomhet i tråd med fastsatte mål og prioriteringer.

3 Riksantikvarens myndighet og ansvar

3.1 Riksantikvarens formål

Riksantikvaren er Klima- og miljødepartementets sentrale rådgivende og utøvende fagorgan innenfor kulturmiljø.

Riksantikvaren har et særlig ansvar på de områdene hvor etaten har myndighet, og disponerer juridiske, økonomiske, pedagogiske og organisatoriske virkemidler.

3.2 Riksantikvarens tilknytningsform

Riksantikvaren er et ordinært forvaltningsorgan underlagt Klima- og miljødepartementet.

3.3 Riksantikvarens hovedoppgaver/hovedfunksjoner og oppgaver

Riksantikvaren skal arbeide for å oppnå de klima- og miljøpolitiske målene som årlig blir presentert i Prop. 1 S. Riksantikvaren har et særlig ansvar for å bidra til å nå de nasjonale klima- og miljømålene på resultatområdene hvor Riksantikvaren har myndighet og virkemidler. De aktuelle resultatområdene er kulturminner og kulturmiljø og polarområdene.

De spesifikke nasjonale mål, prioriteringer, styringsparametere og oppdrag som Riksantikvaren skal gjennomføre det enkelte år blir gitt i de årlige tildelingsbrev.

Riksantikvaren skal utøve følgende hovedfunksjoner:

- Gi Klima- og miljødepartementet faglige innspill i arbeidet med politikk- og regelverksutvikling, blant annet gjennom å utarbeide kunnskapsgrunnlag for departementet.
- Bidra til bærekraftig forvaltning av kulturmiljø på grunnlag av de til enhver tid gjeldende lover, forskrifter og strategier.
- Bistå kulturmiljøforvaltningen i fylkeskommunene, Sametinget, Sysseimesteren på Svalbard og kommunene med veiledning og oppfølging innen kulturmiljøområdet.
- Utvikle digitale tjenester som sikrer en enhetlig kulturmiljøforvaltning som forvalter sentrale data om kulturmiljø.
- Legge til rette for at verdensarvområdene utvikles som fyrtårn for den beste praksisen inne natur- og kulturmiljøforvaltningen. Legge til rette for verdiskaping og bærekraftig bruk av kulturmiljø.
- Være pådriver og rådgiver for bruk av kulturminner og kulturmiljøer som ressurs i by- og stedsutvikling for å skape levbare bymiljøer og kvalitet i omgivelsene.

3.3.1 Riksantikvarens myndighetsutøvelse

Riksantikvaren skal utøve myndighet etter følgende lover med forskrifter:

- Riksantikvaren skal utøve myndighet innenfor regelverket som er delegert etter lov om kulturminner (kulturminneloven) med forskrift (ansvarsforskriften).
- Riksantikvaren skal utøve sin rolle som sektormyndighet i henhold til plan- og bygningsloven, naturmangfoldloven, svalbardmiljøloven, energiloven og andre relevante særlover.

3.3.2 Faglig rådgiver

Riksantikvaren har veilednings- og informasjonsplikt, og et overordnet kulturmiljøfaglig ansvar overfor kommunene, fylkeskommunene, Sametinget, Sysselmasteren på Svalbard og de arkeologiske forvaltningsmuseene.

Riksantikvaren skal bidra til kompetanseoppbygging og kompetansedeling gjennom informasjons- og veiledningsarbeid rettet mot kommunene, fylkeskommunene, Sametinget og statlige myndigheter. Riksantikvaren skal bidra til at kommunenes arbeid med ivaretagelse av kulturmiljø blir styrket.

3.3.3 Kunnskapsutvikling og formidling

Riksantikvaren har ansvar knyttet til flere deler av kunnskapssystemet for klima og miljø, som blant annet forskning og innovasjon, miljøovervåking, kartlegging, miljødata, statistikk og kunnskapssynteser på kulturmiljøområdet.

Riksantikvaren skal ha kunnskap om status og utvikling i miljøtilstanden for kulturmiljø, påvirkningsfaktorer og løsninger. Riksantikvaren skal bidra til at klima- og miljøpolitikken er kunnskapsbasert. Riksantikvaren skal ha oppdatert kunnskap om tiltak og virkemidler, og hvordan disse bør innrettes på en effektiv måte for å nå mål på klima- og miljøområdet.

Riksantikvaren skal være en pådriver for forvaltningsrelevant og tverrfaglig forskning, og innovasjon på kulturmiljøområdet. Staten skal delta i strategisk oppfølging av instituttsektoren og følge opp relevante porteføljer og satsinger i Norges forskningsråd, Innovasjon Norge og andre virkemiddelaktører.

Riksantikvaren skal formidle aktuell klima- og miljøkunnskap på kulturmiljøområdet til beslutningstakere og allmennheten på en forståelig måte. Dette omfatter blant annet rapportering på nasjonale miljøindikatorer i miljøstatus.no.

Riksantikvaren skal arbeide strategisk for å styrke kompetanse- og kunnskapsutvikling innen tradisjonshåndverk og bidra til videreutvikling av arbeidet med dokumentasjon og ivaretagelse av kunnskap og kompetanse knyttet til antikvarisk istandsetting og vedlikehold.

Riksantikvaren skal samarbeide med byggenæringen om formidling av tjenester og praksis for istandsetting og vedlikehold.

Riksantikvaren skal ivareta ansvaret for, og utvikle miljøforvaltningens fotoarkiv (Fotoarkivet/Fotoweb).

3.3.4 Internasjonalt samarbeid

Riksantikvaren skal delta og fremme norske interesser i internasjonalt kulturmiljøsamarbeid.

Riksantikvaren skal følge opp Unescos konvensjoner på feltet, med et særskilt ansvar for verdensarvkomiteens møter og Haag-konvensjon. Riksantikvaren har også et særskilt ansvar for programsamarbeidet mellom KLD, IUCN og Iccrom – «World Heritage Leadership» og skal videre opprettholde det internasjonale kurset i konservering av tre (ICWCT).

Riksantikvaren vil ha ulike roller og oppgaver under de forskjellige samarbeidene; som norsk delegasjonsleder i forhandlinger, som norsk representant i ulike ekspertgrupper og dialogfora, og som faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet i forhandlingsprosesser og samarbeidsorganer hvor departementet er norsk delegasjonsleder eller representant. Riksantikvaren skal ta en ledende rolle i arbeidsgrupper og prosjekter der det er hensiktsmessig. Riksantikvaren kan også påta seg internasjonale oppgaver som sekretariatsfunksjoner, samordningsoppgaver, byråmedlemskap og formannskapsoppgaver etter nærmere avtale med departementet.

Der Riksantikvaren representerer Norge i forhandlinger eller i forbindelse med andre beslutninger som kan få politiske implikasjoner, skal mandater avklares med departementet. Riksantikvaren har på enkelte områder ansvaret for å ivareta Norges rapporteringsforpliktelser, eller å bidra til rapporteringer departementet har ansvaret for.

Direktoratet skal videre bidra til at norske klima- og miljøinteresser blir ivaretatt ved regelverk- og politikktutvikling i EU, og bidra til effektiv nasjonal gjennomføring av EØS-rettsakter på klima- og miljøområdet. Direktoratet skal følge med på utvikling innen kulturmiljøområdet i EU, og bidra til oppfølging og formidling fra relevante utviklingsprosesser. Riksantikvaren deltar i aktuelle prosesser etter nærmere avtale med departementet.

Riksantikvaren skal som program- og prosjektpartner under EØS-midlenes kulturarvprogram, bidra til å nå målene med midlene om sosial og økonomisk utjevning i Europa og styrke det bilaterale samarbeidet mellom Norge og mottakerlandene.

Riksantikvaren skal bidra til gjennomføring av kulturmiljøprosjektene i gjeldende arbeidsprogram for miljøsamarbeidet i nord, samt bidra i samarbeidet med Nordisk Ministerråd.

3.4 Samarbeid med andre virksomheter og aktører

Riksantikvaren skal sikre et effektivt samarbeid med andre sektorer. Direktoratet skal i samarbeid med andre statlige etater bidra til samhandling og deling av kunnskap og innsats på tvers av sektorer og virkemidler.

Riksantikvaren skal bidra til et effektivt samarbeid med øvrige etater som er underlagt Klima- og miljødepartementet. Direktoratet skal gi faglig bistand knyttet til Svalbards miljøvernfonds behandling av søknader om støtte. Miljødirektoratet har ansvar for å bidra med naturfaglig kunnskap i felles prosesser med Riksantikvaren.

Riksantikvaren har koordineringsansvar for oppfølgingen av verdensarvkonvensjonen på direktoratsnivå.

Riksantikvaren er nasjonal koordinator for oppfølgingen av Haag-konvensjonen.

Riksantikvaren skal legge Farokonvensjonen til grunn for demokratisk involvering og samarbeid om kulturmiljø. Riksantikvaren skal også følge opp Europarådets konvensjoner på kulturmiljøområdet.

3.5 Riksantikvarens forvaltning av tilskuddsordninger

Riksantikvaren har ansvar for å forvalte tilskuddsordninger som fremgår av Klima- og miljødepartementets årlige budsjettproposisjon under kap. 1429. Klima- og miljødepartementet har ansvar for å fastsette regelverk for ordningene. Riksantikvarens forvaltning av tilskuddsordninger skal være i henhold til regelverk for den enkelte ordningen og eventuelle føringer gitt av departementet gjennom Prop. 1 S, forskrift eller tildelingsbrev.

3.6 Organisering og ledelse av Riksantikvaren

Direktøren er virksomhetsleder for Riksantikvaren og har det overordnede ansvaret for at virksomheten er i samsvar med lover, forskrifter, etiske retningslinjer og andre forordninger knyttet til Riksantikvarens virksomhet. Direktøren har ansvar for at Riksantikvarens økonomi- og virksomhetsstyring er i samsvar med tildelingsbrevet, denne instruksjonen og økonomiregelverket.

Direktøren har innenfor sitt område et selvstendig ansvar for at virksomheten har effektive og hensiktsmessige systemer og rutiner som har innebygget tilfredsstillende intern resultat- og økonomikontroll.

Direktøren ansettes av departementet på åremål i en periode på seks år, med mulighet for forlengelse i én periode.

4 Riksantikvarens interne styring

Riksantikvaren skal bruke risikostyring som verktøy i sin mål- og resultatstyring, og relatere risikovurderingene til mål- og resultatkravene for virksomheten.

Riksantikvaren skal identifisere, vurdere, håndtere og følge opp risiko som kan påvirke måloppnåelsen negativt. Risikostyring skal skje innenfor et samlet rammeverk for styring og kontroll og inkluderes i virksomhetens planer, gjennomføring og oppfølging, og inngå som en integrert del av styringen.

Riksantikvarens overordnede risikovurderinger skal være et formelt punkt på etatsstyringsmøtene.

4.1 Riksantikvarens interne ledelsesstruktur og fullmakter

Riksantikvaren skal fastsette intern instruks for egne aktiviteter innenfor rammen av hovedinstruksen fra departementet. Direktoratet skal utarbeide disponeringsskriv som fastsetter oppgaver, aktiviteter og fullmakter, ansvar og tildelte bevilgninger internt i virksomheten.

Dersom direktøren oppretter en særskilt intern revisjonsenhet eller ønsker å kjøpe en slik tjeneste fra konsulenter, skal oppgavene presiseres i særskilt instruks som skal foreligge samtidig med opprettelsen. Departementet skal ha kopi av instruksen.

4.2 Riksantikvarens planlegging, gjennomføring og oppfølging

Riksantikvaren skal følge opp mål- og resultatkrav og øvrige styringssignaler som blir gitt av departementet gjennom helhetlig planlegging, gjennomføring og oppfølging internt i egen virksomhet.

Riksantikvaren skal planlegge i et langsiktig og strategisk perspektiv for å møte fremtidige utfordringer og oppnå langsiktige mål.

Direktoratets resultatrapportering skal basere seg på analyser og vurderinger av effekter som følge av direktoratets egen virksomhet og interne prioriteringer opp mot relevante målsettinger.

Riksantikvaren skal føre regnskapet etter kontantprinsippet.

4.3 Riksantikvarens internkontroll

Den interne driften hos Riksantikvaren skal gjennomføres på en effektiv og hensiktsmessig måte. Direktøren har ansvar for at etaten har effektiv intern styring og kontroll.

Riksantikvarens internkontroll skal utformes og gjennomføres slik at den gir rimelig grad av sikkerhet for at direktoratet når fastsatte mål, har en effektiv drift, pålitelig rapportering og at lover og regler følges.

4.4 Andre varige føringer

4.4.1 Informasjonssikkerhet

Riksantikvaren skal følge nasjonale føringer og prinsipper for digital sikkerhet innenfor sitt ansvarsområde. Riksantikvaren skal være sertifisert etter ISO 27001-standarden (informasjonssikkerhet).

4.4.2 Forebyggende sikkerhet

Riksantikvaren er underlagt sikkerhetsloven og skal arbeide med forebyggende sikkerhet i henhold til lovens bestemmelser, forskrifter og gjeldende veiledninger.

4.4.3 Samfunnssikkerhet

Riksantikvaren skal arbeide med samfunnssikkerhet i henhold til «Styringsdokument for samfunnssikkerhetsarbeidet» fra KLD.

4.4.4 Digitalisering og samordning

Riksantikvaren har et ansvar for å følge nasjonale føringer og prinsipper i regjeringens digitaliseringspolitikk, og miljøsektorens digitaliseringsstrategi skal ligge til grunn for arbeidet med digitalisering.

Riksantikvaren skal delta i faglige nettverk, prosesser og fora og skal slutte opp om arbeidet med fellesløsninger for miljødata. Riksantikvaren skal legge dette til grunn for egne fagsystemer der det er relevant.

4.4.5 Anskaffelser

Anskaffelser utgjør en stor andel av virksomhetens økonomi, og må derfor bidra til virksomhetens overordnede målsetninger. Riksantikvaren skal benytte de sentrale rammeavtaler inngått av Statens innkjøpscenter og fellesavtaler inngått for miljøforvaltningen der dette er mulig.

Riksantikvaren skal ivareta samfunnsansvar i anskaffelsene, ved å redusere skadelig miljøpåvirkning og fremme klimavennlige løsninger, forhindre arbeidslivskriminalitet og sosial dumping, sikre respekt for grunnleggende menneskerettigheter og like konkurransevilkår for næringslivet.

4.4.6 Bærekraftig virksomhet

Riksantikvarens oppgaver skal bidra til å nå aktuelle bærekraftsmål. Etaten skal arbeide systematisk og helhetlig for å redusere sine klimagassutslipp og naturfotavtrykk i alle deler av virksomheten, og vurdere hvordan klimaendringene vil påvirke virksomheten.

Departementet forventer at etaten identifiserer sin klimapåvirkning, setter mål og iverksetter tiltak for reduksjon i klimagassutslipp på kort og lang sikt. Dette inkluderer oppfølging av et miljøledelsessystem som etterlever kjente standarder for oppfølging av dokumentering av virksomhetens miljøarbeid (eksempelvis ISO14001, Miljøfyrtårn, EMAS etc.).

Hvordan etaten arbeider for en bærekraftig virksomhet skal synliggjøres i virksomhetens kommunikasjon og i styringsdialogen, herunder rapportering på virksomhetens utslipp og måloppnåelse.

4.4.7 Kontakt med Stortinget mm

Riksantikvaren skal forholde seg til henvendelser fra Stortinget og andre departement i tråd med [Regjeringens forhold til Stortinget - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no).

4.4.8 Riksrevisjonen

Riksantikvaren skal legge forholdene til rette slik Riksrevisjonen finner det hensiktsmessig for å foreta de revisjons- og kontrolloppgaver som følger av lov og instruks for Riksrevisjonen.

Riksantikvaren skal videre prioritere og følge opp merknader og anbefalinger fra Riksrevisjonen og utarbeide oppfølgingsplaner for dette.

5 Styringsdialog og fagdialog

Klima- og miljødepartementet har ansvar for å tilrettelegge for en hensiktsmessig styringsdialog mellom departementet og Riksantikvaren.

5.1 Styringsdokumenter

Etatsstyringen av Riksantikvaren utøves i en skriftlig dialog mellom Klima- og miljødepartementet og Riksantikvaren gjennom:

- Tildelingsbrev (inkl. supplerende tildelingsbrev)
- Hovedinstruksen (dette dokumentet)
- Årsrapport og tertialrapporter fra Riksantikvaren
- Referater fra etatsstyringsmøter
- Styringsdokument for samfunnssikkerhetsarbeidet i virksomhetene som er underlagt Klima- og miljødepartementet

5.2 Etatsstyringsmøter

Departementet og direktoratet skal avholde minst to etatsstyringsmøter årlig. Dagsordenen skal ta utgangspunkt i måloppnåelse, eventuelle avvik fra fastsatte styringskrav, risikovurderinger og strategisk viktige utviklingsspørsmål som påvirker etaten. Nye styringssignaler fra departementet til direktoratet skal dokumenteres skriftlig i referatet.

Departementet og direktoratet kan i tillegg til etatsstyringsmøtene avholde møter om utvalgte temaer. Eventuelle nye styringssignaler fra departementet til direktoratet i disse møtene skal dokumenteres skriftlig i et referat.

5.3 Fagmøter

Departementet og direktoratet kan ved behov avholde fagmøter, utover møter som nevnt i 5.2, for å diskutere aktuelle fagsaker eller andre aktuelle spørsmål. Slike fagmøter er ikke en arena for å diskutere prioriteringer eller å gi styringssignaler som endrer forutsetningene for direktoratets økonomi- og virksomhetsstyring.

5.4 Annen dialog, involvering og informasjonsutveksling

I tillegg til tildelingsbrevet kan departementet ha behov for å gi bestillinger til Riksantikvaren i løpet av året. Dersom det er behov for nedprioritering av andre oppgaver som følge av en ny bestilling, skal dette avklares med departementet.